

ДИЗАЙН АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Бабкіна О. І., Бабкіна М. І.

ВСТУП

Сьогодні ключовим соціальним контекстом для дизайну в Україні є війна, спричинена російським вторгненням. Зросла соціальна відповідальність українських дизайнерів у пошуках підходів боротьби проти агресора та вирішення проблем населення¹. Розвиток українського дизайну інтегрується у суспільні процеси, зокрема у сфери допомоги військовим, адаптації міського середовища, привернення міжнародної уваги, збереження пам'яті, соціальної підтримки й психологічної реабілітації населення.

Російсько-українська війна актуалізувала потребу у нових формах психологічної підтримки дітей і дорослих, які пережили травматичний досвід. Воєнна травма часто не піддається вербалізації, тому арт-терапія як недискурсивна практика є ефективною у роботі з травмою. Водночас сучасні дослідження арт-терапії менш зосереджені на потенціалі дизайну як структурованої, проєктно орієнтованої й мультисенсорної практики, тому це зумовлює необхідність переосмислення ролі дизайну у терапевтичних процесах.

Отже, дизайн у сучасних умовах війни постає не лише як спосіб візуальної комунікації чи функціонального проєктування, а і як інструмент психологічної взаємодії, що залучає емоційні, сенсорні й асоціативні механізми сприйняття та може виступати засобом арт-терапії і психологічної реабілітації.

Мета – на основі теоретичного аналізу та практичних рішень визначити сутність поняття дизайну арт-терапії, окреслити й систематизувати його інструменти, принципи і прийоми та обґрунтувати його потенціал як засобу психологічної реабілітації в умовах війни.

Наукова новизна дослідження полягає:

– у теоретичному й практичному обґрунтуванні малодослідженого поняття дизайну арт-терапії як міждисциплінарного напрямку психологічної реабілітації в умовах війни;

¹ Удріс-Бородавко Н. С. Динаміка розвитку українського дизайну під час війни. Актуальні проблеми сучасного дизайну: зб. матеріалів VI 94 Міжнародної наук.-практ. конф. Київ: КНУТД, 2024. С. 197–201. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/28131>.

- у розкритті дизайну як терапевтичного медіатора, що виступає структурованим інструментом організації не лише об'єкта, а й процесу психологічного відновлення;
- у визначенні та систематизації *інструментів, принципів і прийомів дизайну арт-терапії*, створенні авторської моделі та її апробації у двох різних медіальних умовах – предметному та графічному дизайні.

1. Ефективність арт-терапії у реабілітації воєнної травми

Воєнна травма має колективний або індивідуальний характер та проявляється через симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР / англ.: PTSD), тривогу, депресію, соматичні реакції, порушення цілісності образу світу та відчуття безпеки².

Науковці окреслюють стратегію психосоціального відновлення особистості³, що включає: усвідомлення психологічних проблем, проживання сильних емоцій, пошук внутрішніх ресурсів, переосмислення досвіду та формування нових моделей поведінки.

Арт-терапія відповідає цій стратегії як метод соціально-психологічної допомоги учасникам бойових дій і населенню, яке постраждало від війни. Її ефективність зумовлена здатністю: а) розкривати внутрішні ресурси через творчість; б) задовольняти безпечно невербальне вираження емоцій; в) досліджувати несвідомі процеси та витіснені стани через символи й проєкцію внутрішнього світу; г) створювати умови для переосмислення досвіду, трансформації травми і формування нових поведінкових стратегій; г) сприяти розвитку самостійності, здатності до вибору та відповідальності через творчу діяльність. Методи арт-терапії дієві у післявоєнній реабілітації, оскільки сприяють емоційному вираженню, розвитку адаптивності, зниженню тривожності, покращенню працездатності й когнітивних функцій, пошуку нових форм взаємодії зі світом⁴, а також самопізнанню, усвідомленню емоцій і підвищенню самооцінки⁵.

² van der Kolk B. A. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York: Viking, 2014. 464 p.

³ Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: [Зб. наук. праць]. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. № 3 (29). С. 40–47. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229857491.pdf>.

⁴ Федулова О. Арттерапія як метод психологічної допомоги дітям, які постраждали внаслідок війни. Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни: матеріали XX Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції, 31 березня – 2 квітня 2023 р. За наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової. Київ, 2023. С. 102–106. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/arttherapy-zbrn-23.pdf>.

⁵ Бабкіна О., Галишич Р., Мер'є О. Метафоричне образотворення соціофобії та її вирішення у шрифтових композиціях соціальної реклами. Актуальні питання гуманітарних наук. Мистецтвознавство. 2022. Вип 52. Том 1. С. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-1-8>.

Дослідження свідчать, що травматичний досвід часто зберігається у недискурсивній формі – у тілесній пам'яті, образах, сенсорних реакціях. Тому методи, які не вимагають вербалізації та апелюють до образів, матеріалів і дії, є терапевтично важливими. Арт-терапія як форма невербального вираження емоцій сприяє покращенню психічного стану осіб, які постраждали внаслідок війни⁶. Вона використовує сенсорну, кінестетичну, перцептивну символізацію в опрацюванні переживань, що складно піддаються у вербальній психотерапії⁷.

Окрім того, переживання травми війни включає певні принципи, які можуть мати як зцілювальний, так і травматичний характер: а) суспільна значущість; б) справедливість; в) активність; г) переживання різних почуттів. Два останніх принципи пов'язані з мистецькими практиками, які сприяють зціленню через окультурювання та ритуалізацію травми⁸.

Отже, воєнні травми потребують активації внутрішніх ресурсів, творчого потенціалу, проєкції й інсайту несвідомого досвіду, а також недискурсивних, сенсорних та мистецьких форм зцілення. У цьому контексті арт-терапія виступає актуальним і ефективним інструментом психологічної підтримки в умовах війни, оскільки забезпечує доступ до невербальних рівнів психіки, активує творчий потенціал, механізми саморегуляції й самоактуалізації та сприяє інтеграції травматичного досвіду.

2. Арт-терапія та дизайн арт-терапії як міждисциплінарні напрями психологічного відновлення: поняття, інструменти, прийоми та принципи

Мистецтво та терапія мають спільну основу, адже творчість сприяє зціленню через вираження емоцій та внутрішніх станів.

Арт-терапія – це теоретико-практична міждисциплінарна галузь, яка сформувалась на поч. XX ст. як метод психологічної допомоги, що інтегрує психологію, психотерапію та мистецтво⁹. Психолог, психотерапевт

⁶ Zadeh R., Jorgia J. The Use of Art Therapy in Alleviating Mental Health Symptoms in Refugees: A Literature Review. International Journal of Mental Health Promotion. 2023. 25 (3). P. 309–326. DOI: 10.32604/ijmhp.2023.022491.

⁷ Каною М., Гуменюк С. Лікування мистецтвом – арт-терапія. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи: зб. наук. праць. 2021. Вип. 8. С. 168–172. URL: <https://npucenter.lviv.ua/wp-content/uploads/2022/11/LNNCPO-Zbirnyk-8.pdf>.

⁸ Горностай П. Мистецтво в подоланні колективної травми війни. Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни: матеріали XX Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції, 31 березня – 2 квітня 2023 р. За наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової. Київ, 2023. С. 19–22. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/arttherapy-zbrn-23.pdf>.

⁹ Будник А. В., Гошко І. О. Графічний дизайн як засіб арттерапевтичної підтримки в період війни. Культура України, (82). 2023. С. 35–43. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.082.04>.

Б. Карвасарський визначив арт-терапію як метод, заснований на творчості й грі, що використовує мистецтво як чинник психологічного зцілення та розвитку особистості через різні художні засоби¹⁰. Арт-терапія через творче самовираження передбачає процес «зцілення», яке розглядається як досягнення людиною цілісності¹¹. *Художня діяльність* у цьому контексті є засобом вираження, трансформації та інтеграції травматичного досвіду.

Арт-терапевтичні практики акцентують важливість не лише результату, а й процесу творення, матеріальності та сенсорності¹². *Дизайн розширює можливості арт-терапії, виступаючи структурованим інструментом організації не лише об'єкта, а й процесу взаємодії*. Він дозволяє свідомо проєктувати умови для переживання та опрацювання травматичного досвіду, підсилюючи терапевтичний ефект.

На основі наукових досліджень визначаємо сутність поняття «дизайн арт-терапії» – міждисциплінарний напрям, що поєднує методи дизайну, арт-терапії та психології і спрямований на створення об'єктів, середовищ, процесів і візуальних систем, які сприяють психологічній реабілітації.

Відмінність дизайну арт-терапії від класичної арт-терапії полягає у тому, що арт-терапія зосереджена на творчому вираженні внутрішнього досвіду, тоді як дизайн арт-терапії – на проєктуванні структури цього досвіду: умов, форм й процесів його опрацювання. Вона поєднує процесуальний, функціональний і символічний виміри та спрямована на відновлення відчуття контролю і безпеки.

Виділяємо *основні інструменти дизайну арт-терапії*:

- форма і композиція;
- колір і світло;
- матеріал і текстура / фактура;
- ритм, повтор і структура;
- символіка та образ.

Процес творення в дизайні арт-терапії постає не лише як технологічна, естетична чи комунікативна практика, а й як спосіб проживання і трансформації травми через матеріал, образ і дію. Окреслюємо запропоновану систему *принципів і прийомів дизайну арт-терапії для психологічної реабілітації у воєнний час* (табл. 1).

¹⁰ Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.

¹¹ Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: [Зб. наук. праць]. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. № 3 (29). С. 40–47. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229857491.pdf>.

¹² Moon B. L. Art-Based Group Therapy. Charles C Thomas Publisher. 2010. 157 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=3sQgCAAAQBAJ>.

Таблиця 1

**Принципи та прийоми дизайну арт-терапії у контексті
психосоціального відновлення**

Принципи дизайну арт-терапії	Прийоми та засоби дизайну	Терапевтичні потреби та ефекти
<i>1. Створення безпечного середовища самовираження</i>	контроль кольорів, контрастів і візуального шуму, використання органічних та приємних матеріалів, форм, ліній, текстур, відсутність складних вимог і обмежень	безпечне проживання емоцій, зниження тривоги та активація експресії ¹³
<i>2. Пріоритет процесу над результатом, де взаємодія важливіша за естетичну якість</i>	акцент на процесі конструювання і взаємодії з матеріалом, створення інтерактивних об'єктів, поступових завдань, візуалізація процесів зцілення, відсутність жорстких правил, простір для експерименту, самопізнання через метафоричні й абстрактні образи	проживання процесу зцілення, емоційне розвантаження, рефлексія, самопізнання та формування нових моделей поведінки
<i>3. Автономія і контроль, що забезпечується варіативністю</i>	варіативність форм, кольорів і матеріалів, абстрактність образів, можливість вибору способів взаємодії, відкритість інтерпретацій	автономія підвищує рівень саморегуляції ¹⁴ , самостійності, суб'єктності, пошук внутрішніх ресурсів
<i>4. Естетична м'якість і природність</i>	недосконалість, використання простих природних форм, уникання агресивних візуальних елементів, форма не домінує над змістом	безпечне проживання емоцій, стабілізація стану, надмірна досконалість може блокувати терапію
<i>5. Символізація та метафорика образів і об'єктів</i>	прийом метафори як засіб художньої мови та створення символів й образів, використання символів, архетипів, асоціативних форм, що репрезентують внутрішній досвід	усвідомлення психологічних проблем, несвідомих станів, переосмислення досвіду, проєкція емоцій та самопізнання ¹⁵
<i>6. Знакові системи</i>	використання візуальних, просторових, ритмічних, матеріальних, тактильних знаків як системи передачі емоцій, внутрішніх станів, терапевтичних смислів і створення образів	невербальне емоційне переживання, рефлексія, самопізнання, переосмислення досвіду, трансформація поведінкових патернів

¹³ Czamanski-Cohen J., Weihs KL. The role of emotion processing in art therapy (REPAT) intervention protocol. Front. Psychol. 14:1208901. 2023. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1208901.

¹⁴ Czamanski-Cohen J., Weihs KL. The role of emotion processing in art therapy (REPAT) intervention protocol. Front. Psychol. 14:1208901. 2023. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1208901.

¹⁵ Babkina O. I., Kramarchuk K. P. The metaphor of the psycho-emotional states of Ukrainians in the symbols of birds evidence from the book edition «Who has the wings...». Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context: Scientific monograph. Riga, Latvia: Publishing House "Baltija Publishing". 2024. P. 1–25. DOI: 10.30525/978-9934-26-449-8-1

Продовження таблиці 1

7. Етнокультурність	використання традиційних мотивів, символів, матеріалів і ремісничих технік, культурних кодів, які апелюють до колективної пам'яті	відновлення відчуття ідентичності та приналежності, пошук внутрішніх ресурсів
8. Матеріальність і тактильність	застосування візуальних текстур або тактильних фактур для ручної взаємодії з матеріалом	сенсорне залучення, глибший інтерес, інтеграція емоційного й тілесного досвіду, емоційна регуляція через тілесну активність, розвиток моторики та нових моделей взаємодії зі світом
9. Мультисенсорність та інтерактивність	використання матеріалів і способів, що активують кілька каналів сприйняття (візуальні, світлові, звукові, рухові, дотикові тощо)	
10. Стимуляція моторики та руху	ручна діяльність та рухові практики, візуалізація практик	
11. Контекстуальність	адаптація до культурних, вікових та індивідуальних особливостей, використання матеріалів і образів, відповідних до потреб аудиторії	емоційний комфорт, відчуття безпеки, довіри, підтримка особистісної й культурної ідентичності

Застосування цих принципів сприяє активації творчого потенціалу, емоційній регуляції, розвитку саморефлексії та самоактуалізації, забезпеченню невербального вираження й проживання емоцій, усвідомленню переживань, виявленню внутрішніх ресурсів, розвитку індивідуальності й адаптивності та формуванню нових поведінкових стратегій. Визначені поняття, інструменти та принципи укладено у *модель дизайну арт-терапії* (рис. 1).

Рис. 1. Авторська модель інструментів та принципів дизайну арт-терапії

Отже, дизайн арт-терапії постає як система створення об'єктів та організації процесу творчості, самовираження, сенсорної інтеграції, автономії й рефлексії, у якій всі елементи (форма, колір, матеріал і символ) працюють на досягнення терапевтичного ефекту.

3. Практичні приклади дизайну арт-терапії у воєнний час

Практичне застосування дизайну арт-терапії у воєнний час розглядаємо на основі авторських розробок у сфері предметного та графічного дизайну, презентованих у рамках проєкту *«Emergency Design – Design rebuild life»* на ярмарку Salone de Mobile у Мілані під час міжнародного фестивалю Milan Design Week 2024 (рис. 2) у рамках співпраці ІАРД НУЛП з асоціаціями Milano makers, Vitaworld та громадською організацією Vitaukr.

Рис. 2. Презентація проєктів у рамках проєкту «Emergency Design – Design rebuild life», Salone de Mobile, Milan Design Week 2024

У 2025-2026 роках проєкти дизайну арт-терапії як одного з напрямів були представлені під час презентації міжнародного практикум-каталогу та виставки проєкту *«Design in Wartime»*¹⁶ від інституту ІАРД і кафедри візуального дизайну і мистецтва у Zenyk Art Gallery та пізніше на Berlin Design Week (рис. 3). Було презентовано 19 проєктів 28 студентів з Австрії, Боснії і Герцеговини, Німеччини, Палестини, Румунії та України, які навчаються у Віденському технічному університеті та Національному університеті «Львівська політехніка». Виставка досліджує

¹⁶ Design in Wartime: Challenges in Modern Ukraine», Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic National University, 2025, 64 p. URL: <https://vlp.com.ua/node/21094>.

реакцію архітектури і дизайну на виклики війни та буде ще представлена у Варшаві, Відні, Кракові, Куала-Лумпурі, Стокгольмі та Таллінні.

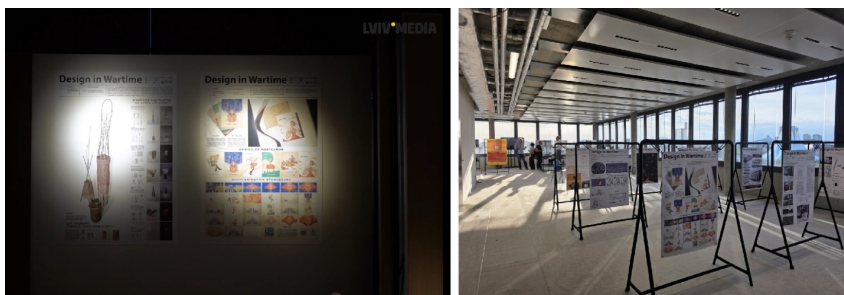

Рис. 3. Презентація проєктів у рамках проєкту «Design in Wartime», Zenyk Art Gallery та Berlin Design Week, 2026 1.

URL: <https://surl.li/tqymco>; 2. URL: <https://surl.li/qyetzq>

Першим прикладом є *проєкт серії світильників із лози верби «Моя Батьківщина» та арт-терапевтичної практики «Створи своє світло»*, розроблений дизайнеркою Олександрою Бабкіною під керівництвом доцентів Ігора Юрченка та Руслана Галишича. Проєкт поєднує предметний, графічний дизайн із терапевтичним процесом ручного створення світильника з лози.

Концепція базується на використанні локальних природних матеріалів, традиційних ремісничих технік згинання й плетіння та геометричних етнокультурних знаків-символів землі, води і світла у формах світильників та у графіці (ромб, трикутник, квадрат, коло, спіраль, берегиня), що репрезентують захист, відновлення і родючість. Світло в об'єкті виконує функціональну та символічну роль внутрішнього відродження. Як джерела освітлення використовуються світлодіодні лампи, воскова свічка та спиртовий пальник. Основні матеріали включають: лозу (каркас); пергаментний папір, скляну банку, конопляну мішковину (плафони); конопляні нитки й металевий дріт для кріплення (рис. 4). Проєкт передбачає дизайн пакування із набором елементів та інструкцією для самостійного створення світильника (рис. 5).

Пластика світильників відсилає до національно-культурних моделей «Баби» і «Діда». Вертикальні осьові, кущові форми втілюють образ дерева, опори, пам'яті роду, а форми метелика, конуса, чашоподібні й розширені конструкції символізують материнське начало, збереження. Синтез цих форм репрезентує зв'язок поколінь, створює символічний образ Батьківщини як дому, захисту, пам'яті і життя.

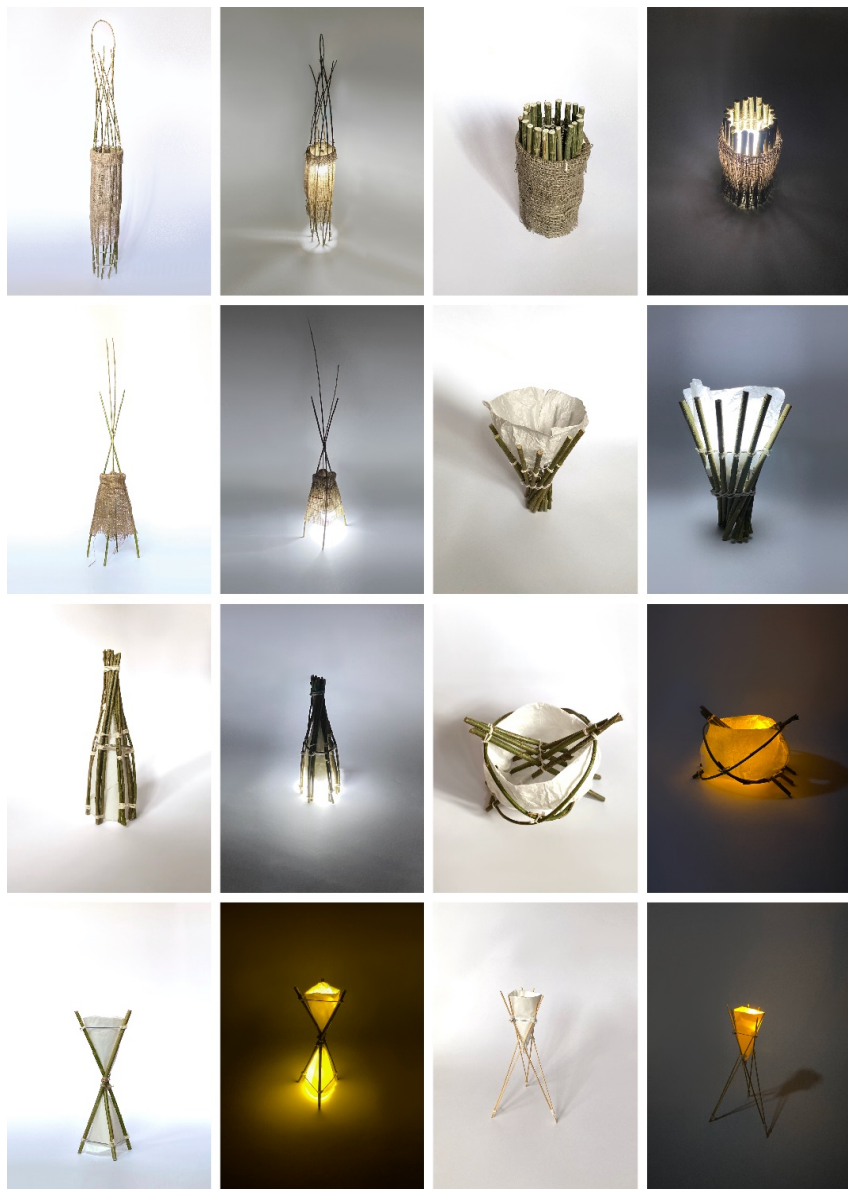

Рис. 4. Серія світильників із лози верби «Моя Батьківщина», авторські фото, О. Бабкіна. Керівники: І. Юрченко, Р. Галишич

**Рис. 5. Дизайн пакування та інструкція арт-терапевтичної практики створення світильника «Створи своє світло», О. Бабкіна.
Керівники: І. Юрченко, Р. Галишич**

Додатково розроблено плакати, що ідентифікують проєкт та інформують про проведення арт-терапевтичних практик виготовлення рукодільних світильників із використанням традиційних екологічних матеріалів, технік та етнічних символів у створенні образу (рис. 6).

Рис. 6. Дизайн плакатів арт-терапевтичних практик виготовлення рукодільних світильників «Створи своє світло», О. Бабкіна

Процес плетіння та робота з лозою розглядається як форма арт-терапії рукоділля і конструювання, що активує дрібну моторику, тактильне

сприйняття і ритмічну повторюваність дій. Це сприяє стабілізації емоційного стану та відчуття контролю. Рукоділля із використанням природних матеріалів, етнокультурних технік й образів є ефективним арт-терапевтичним засобом, що підтримує рефлексію, зниження стресу та розвиток творчого мислення¹⁷, а також надає відчуття безпеки, приналежності та ідентичності.

Проект серії світильників із лози верби «Моя Батьківщина» та арт-терапії «Створи своє світло» відповідає принципам дизайну арт-терапії (табл. 2).

Таблиця 2

**Практичне втілення принципів дизайну арт-терапії
у предметному середовищі**

Принципи дизайну арт-терапії	Реалізація у проєкті серії світильників із лози верби «Моя Батьківщина» та арт-терапії «Створи своє світло»
<i>1. Створення безпечного середовища самовираження</i>	робота з природними матеріалами, зокрема лозою, та процес ручного плетіння без складних технічних вимог
<i>2. Пріоритет процесу над результатом, де взаємодія важливіша за естетичну якість</i>	акцент на процесі створення світильника, взаємодії з матеріалом як терапевтичній практиці, де важливішим є сам процес, ніж фінальний об'єкт, що є лише матеріальним відображенням пережитого досвіду
<i>3. Автономія і контроль, що забезпечується варіативністю</i>	можливість самостійного конструювання виробу, вибору способу плетіння, форми та джерела світла
<i>4. Естетична м'якість і природність</i>	використання органічних матеріалів, пластики форм і кольорів
<i>5. Символізація та метафорика образів і об'єктів</i>	образ світла та процес створення світильника як метафора внутрішнього відновлення та етнокультурні знаки-символи землі, води і світла (ромб, трикутник, коло, квадрат, спіраль, берегиня, моделі «баба» і «дід»), які репрезентують захист, гармонію та життєву силу
<i>6. Знакові системи</i>	знаки форми, геометричні знаки-символи, ритм і структура плетіння, природний матеріал як візуально-тактильна мова, що передає стани концентрації, стабільності та внутрішнього балансу, репрезентує захист і силу

¹⁷ Бабкіна О., Бабкіна М. Хенд-мейд як засіб екологічного дизайну, арт-терапії та збереження етнокультурних традицій. Culturology, upbringing and education as components of pedagogical and philological activity: collective monograph. International Science Group. – Boston: Primedia eLaunch, 2024. С. 10–21. DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.PED.4.1.1.

Продовження таблиці 2

7. Етнокультурність	використання традиційних ремісничих технік, локальних матеріалів, геометричних знаків-символів, що формують відчуття ідентичності та культурної приналежності
8. Матеріальність і тактильність	робота з лозою та іншими природними матеріалами, що активує сенсорне сприйняття
9. Мультисенсорність та інтерактивність	поєднання тактильного, візуального й просторового сприйняття форми та взаємодії зі світлом
10. Стимуляція моторики та руху	процес плетіння, згинання та конструювання, що активує дрібну моторику і ритмічні повторювані дії
11. Контекстуальність	опора на традиції, культурні коди та адаптація практики як арт-терапевтичного майстер-класу або набору для користувачів у контексті психологічного відновлення; образ світла, традиційного ремесла, етно форм та теми Батьківщини формує змістовний зв'язок особистого переживання, культурної пам'яті і терапевтичної практики

Отже, проєкт демонструє, що предметний дизайн арт-терапії може виступати засобом сенсомоторної й емоційної регуляції, символічного осмислення досвіду через поєднання матеріальності, процесуальності та етнокультурного коду.

Другим прикладом є проєкт серії листівок для дітей «Зцілення внутрішніх руїн», розроблений дизайнеркою Олександрою Бабкіною під керівництвом доцентки Роксоляни Квасниці. Проєкт втілює візуальну інтерпретацію видів арт-терапії, процесів зцілення та психологічну підтримку дітям, які пережили досвід війни. Структура серії листівок охоплює різні види арт-терапії, які пов'язані з різним чуттєвим досвідом та етнокультурними традиціями. Серія листівок є мультисенсорним арт-терапевтичним дизайн-об'єктом та соціальною рекламою, що поєднує зорові, тактильні, наративні механізми впливу (рис. 7).

Листівки у воєнний час є ефективною формою дизайну арт-терапії, оскільки вони доступні у виробництві, поєднують візуальний образ, слово та символ, легко поширюються і створюють відчуття підтримки та присутності.

Концепція проєкту базується на метафорі «внутрішніх руїн» – психологічних наслідків війни у дитячій психіці, пов'язаних із втратою відчуття безпеки, стабільності та цілісності образу світу. Дизайн виступає посередником між травматичним досвідом і процесом його символічного переосмислення.

Знакові системи, символи, метафори в ілюстрації є засобами творення художнього образу та вираження емоцій, що сприяють психологічній

підтримці, рефлексії, емоційному розвитку дитини та світосприйняттю особистості¹⁸. Кожна листівка репрезентує окремих вид арт-терапії (образотворча, казкотерапія, танцювальна, музична, глиняна терапія, етнотерапія) і метафори процесів зцілення через символічні образи дітей та знакову систему візуальних кодів (форми, кольору, руху, жестів, ритму, предметно-символічних атрибутів арт-терапій, абстрактних знаків-символів), що корелюють із відповідним терапевтичним підходом (рис. 8).

Рис. 7. Дизайн серії листівок для дітей проєкту «Зцілення внутрішніх руйн», авторське фото, О. Бабкіна. Керівник: Р. Квасниця

Взаємодія з листівкою залучає зоровий і тілесний досвід, що є важливим у роботі з дитячою травмою (рис. 9). Мультисенсорність листівок як терапевтичний механізм реалізується через:

- візуальні емоційні образи арт-терапій;
- тактильно-сенсорні поверхні і зорові ефекти (вибіркове лакування, фольгування з утворенням об'єму та світлового відблиску);
- QR-код з відеоанімацією.

Відеоанімація розширює зміст проєкту, демонструючи трансформацію образу зруйнованого конструктора у стійку структуру замку як метафора процесу зцілення (рис. 10). Анімація виконує терапевтично-наративну функцію, демонструючи відновлення цілісності через творчий процес. Це відповідає підходам арт-терапії, де важливими є процес і трансформація образу.

¹⁸ Бабкіна О., Бабкіна М. Ілюстрація як засіб графічного відображення психоемоційного стану людини та впливу на емоційне виховання особистості. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. Дрогобич, 2023. Вип. 67. Т. 1. С. 80–88. DOI:10.24919/2308-4863/67-1-10.

Рис. 8. Дизайн серії листівок для дітей проєкту «Зцілення внутрішніх руїн», О. Бабкіна. Керівник: Р. Квасниця

Рис. 9. Мультисенсорність, тактильні елементи та візуальний відблеск проєкту листівок для дітей «Зцілення внутрішніх руїн», авторські фото, О. Бабкіна. Керівник: Р. Квасниця

**Рис. 10. Розкадровка відеоанімації проєкту
«Зцілення внутрішніх руйн», О. Бабкіна.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vxxth0VY098>**

Проект листівок «Зцілення внутрішніх руйн» відповідає принципам дизайну арт-терапії (табл. 3).

Таблиця 3

Практичне втілення принципів дизайну арт-терапії у графічному середовищі

Принципи дизайну арт-терапії	Реалізація у проєкті серії листівок для дітей «Зцілення внутрішніх руйн»
1. Створення безпечного середовища самовираження	м'яка метафорична візуальна мова, органічні й приємні форми, кольори, текстури, візерунки, тактильні елементи, контроль контрастів, абстрактність образів, відсутність прямої репрезентації травми і чітких сюжетних рамок, відкритість інтерпретацій
2. Пріоритет процесу над результатом, де взаємодія важливіша за естетичну якість	візуалізація саме процесів зцілення, структура серійності, інтерактивність через тактильні елементи й світлові ефекти фольгування і лакування
3. Автономія і контроль, що забезпечується варіативністю	відкритість символів й інтерпретацій, варіативність видів арт-терапії і їх образних інтерпретацій, форм, кольорів і матеріалів
4. Естетична м'якість і природність	органічні форми, кольори, плавні лінії, відсутність різких контрастів та недирективність композицій
5. Символізація та метафорика образів і об'єктів	метафорична мова передачі арт-терапевтичних практик зцілення «внутрішніх руйн» через образи дітей та знакову систему візуальних кодів

Продовження таблиці 3

6. <i>Знакові системи</i>	знаки форми, кольору, руху, жестів, ритму, предметно-символічних атрибутів арт-терапевтичних практик, абстрактні знаки-символи кожного виду арт-терапії функціонують як візуальна мова передачі процесів, емоцій, досвіду та створення терапевтичних образів
7. <i>Етнокультурність</i>	включення етно-терапії, глинотерапії та відповідних символічних образів і знаків, предметно-символічних атрибутів арт-терапії, що апелюють до колективної пам'яті та ідентичності (мотиви українського декоративного мистецтва, предмети побуту, стилізація одягу, ремісничка естетика, орнаментальність, характерна пластика ліній, локальні кольорові поєднання), осучасненість етнокультурного коду
8. <i>Матеріальність і тактильність</i>	вибіркове лакування і фольгування з утворенням об'єму, світлового відблиску, що сприяє візуальній і тактильній взаємодії
9. <i>Мультисенсорність та інтерактивність</i>	поєднання кількох способів взаємодії та каналів сприйняття: візуальне (ілюстративні образи, відблиски від взаємодії зі світлом), тактильне (рельєф через фольгування і лакування), просторово-часове (відеоанімація), що сприяє глибшому емоційному залученню дитини до терапевтичного контенту
10. <i>Стимуляція моторики та руху</i>	графічна візуалізація рухових практик (через динамічні образи, хвилеподібні, вібруючі лінії, ритмічність композицій), рух анімованих елементів, перегляд анімації через QR-код і тактильна взаємодія з поверхнею листівки
11. <i>Контекстуальність</i>	кожна листівка репрезентує конкретний вид арт-терапії та його специфічні засоби впливу через відповідну систему символів, образів і композиційних рішень; відеоанімація глибше розкриває зміст через рух образів і трансформацію руйн до образу замку, демонструючи контекст цілісності через творчий процес; орієнтація на дитячу аудиторію та адаптація візуальної мови

Отже, проєкт функціонує як цілісний арт-терапевтичний дизайн-об'єкт, що поєднує естетичні, сенсорні та наративні механізми впливу, а також демонструє потенціал графічного дизайну як структурованої терапевтичної системи, засобу створення безпечного візуального середовища, символічної стабілізації та психоемоційної підтримки.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі теоретичного аналізу та практичних рішень встановлено, що в умовах війни дизайн виступає засобом організації процесів психологічної реабілітації. Проаналізовано міждисциплінарні

зв'язки дизайну, арт-терапії й психології та ефективність арт-терапії у роботі з воєнною травмою.

Обґрунтовано авторське визначення поняття «*дизайну арт-терапії*» як міждисциплінарного напрямку, що поєднує методи дизайну, арт-терапії й психології для створення об'єктів, середовищ і процесів, які сприяють психологічній реабілітації. Ключовими характеристиками дизайну арт-терапії визначено процесуальність, мультисенсорність, тілесну залученість, етнокультурність, символізацію та використання знакових систем.

Визначено й систематизовано *інструменти* дизайну арт-терапії (форма і композиція; колір і світло; матеріал і текстура / фактура; ритм, повтор і структура; символіка і образ), а також *принципи і прийоми* (створення безпечного середовища, пріоритет процесу, автономія користувача, естетична м'якість та природність, символізація і метафорика, знакові системи, етнокультурність, матеріальність і тактильність, мультисенсорність та інтерактивність, стимуляція моторики й руху, контекстуальність). На цій основі створено авторську модель дизайну арт-терапії та апробовано її у предметному і графічному дизайні.

Результати авторських проєктів графічного і предметного дизайну («Зцілення внутрішніх руїн», «Моя Батьківщина» й арт-терапія «Створи своє світло») підтверджують дієвість запропонованої моделі та потенціал мультисенсорних листівок, відеоанімації, рукодільних практик та об'єктів як засобів дизайну арт-терапії для сенсорної інтеграції, символічного опрацювання травми й формування нових стратегій поведінки.

Дизайн арт-терапії постає як цілісна система проєктування об'єктів і процесів, що поєднує естетичні, сенсорні, символічні, терапевтичні виміри та сприяє невербальній психологічній реабілітації, емоційній регуляції, саморефлексії, розвитку творчого потенціалу, відновленню внутрішніх ресурсів, ідентичності та цілісності особистості в умовах війни.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено роль дизайну арт-терапії як засобу психологічної реабілітації в умовах війни. Проаналізовано міждисциплінарні зв'язки дизайну, арт-терапії та психології, а також терапевтичний потенціал візуальних, тактильних, мультисенсорних, етнокультурних і символічних засобів та знакових систем у графічному й предметному дизайні.

На основі аналізу наукових джерел і авторських практичних проєктів, реалізованих у міжнародному контексті воєнного часу, обґрунтовано авторське визначення малодослідженого поняття «дизайн арт-терапії» як міждисциплінарного напрямку, що поєднує методи дизайну, арт-терапії та психології у роботі з травматичним досвідом в умовах війни.

Визначено складові дизайну арт-терапії: інструменти (форма і композиція; колір і світло; матеріал і текстура / фактура; ритм, повтор і структура; символіка та образ), а також принципи і прийоми (створення безпечного середовища, пріоритет процесу, автономія користувача, естетична м'якість та природність, символізація та метафорика, знакові системи, етнокультурність, матеріальність і тактильність, мультисенсорність та інтерактивність, стимуляція моторики й руху, контекстуальність), які укладено в авторську модель та апробовано у проєктах предметного і графічного дизайну. Виявлено потенціал мультисенсорних листівок, відеоанімації, рукодільних практик та об'єктів як засобів дизайну арт-терапії.

Доведено, що дизайн може бути самостійним терапевтичним медіатором та засобом організації процесу психологічного відновлення. Дизайн арт-терапії розглядається як система, що поєднує естетичні, сенсорні, символічні й терапевтичні виміри та сприяє психологічній реабілітації на невербальному рівні, емоційній регуляції, саморефлексії, відновленню внутрішніх ресурсів, ідентичності та цілісності особистості в умовах війни.

Література

1. Бабкіна О., Бабкіна М. Ілюстрація як засіб графічного відображення психоемоційного стану людини та впливу на емоційне виховання особистості. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. Дрогобич, 2023. Вип. 67. Т. 1. С. 80–88. DOI: 10.24919/2308-4863/67-1-10.
2. Бабкіна О., Галишич Р., Мер'є О. Метафоричне образотворення соціофобії та її вирішення у шрифтових композиціях соціальної реклами. Актуальні питання гуманітарних наук. Мистецтвознавство. 2022. Вип 52. Том 1. С. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-1-8>.
3. Бабкіна О., Бабкіна М. Хенд-мейд як засіб екологічного дизайну, арт-терапії та збереження етнокультурних традицій. *Culturology, upbringing and education as components of pedagogical and philological activity: collective monograph*. International Science Group. – Boston: Primedia eLaunch, 2024. С. 10–21. DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.PED.4.1.1.
4. Будник А. В., Гошко І. О. Графічний дизайн як засіб арттерапевтичної підтримки в період війни. *Культура України*, (82). 2023. С. 35–43. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.082.04>.
5. Вознесенська О. Л. Арт-терапія як засіб психосоціального відновлення особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: [Зб. наук. праць]. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. № 3 (29). С. 40–47. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/229857491.pdf>.

6. Горностай П. Мистецтво в подоланні колективної травми війни. Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни: матеріали XX Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції, 31 березня – 2 квітня 2023 р. За наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової. Київ, 2023. С. 19–22. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/arttherapy-zbrn-23.pdf>.
7. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч.1. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 232 с.
8. Канюка М., Гуменюк С. Лікування мистецтвом – арт-терапія. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи: зб. наук. праць. 2021. Вип. 8. С. 168–172. URL: <https://npucenter.lviv.ua/wp-content/uploads/2022/11/LNNCPO-Zbirnyk-8.pdf>
9. Удріс-Бородавко Н. С. Динаміка розвитку українського дизайну під час війни. Актуальні проблеми сучасного дизайну: зб. матеріалів VI 94 Міжнародної наук.-практ. конф. Київ: КНУТД, 2024. С. 197–201. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/28131>.
10. Федулова О. Арттерапія як метод психологічної допомоги дітям, які постраждали внаслідок війни. Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни: матеріали XX Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції, 31 березня – 2 квітня 2023 р. За наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової. Київ, 2023. С. 102–106. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/arttherapy-zbrn-23.pdf>.
11. Babkina O. I., Kramarchuk K. P. The metaphor of the psycho-emotional states of Ukrainians in the symbols of birds evidence from the book edition «Who has the wings...». Cultural and artistic practices: world and Ukrainian context: Scientific monograph. Riga, Latvia: Publishing House “Baltija Publishing”. 2024. P. 1–25. DOI: 10.30525/978-9934-26-449-8-1.
12. Czamanski-Cohen J., Weihs KL. The role of emotion processing in art therapy (REPAT) intervention protocol. *Front. Psychol.* 14:1208901. 2023. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1208901.
13. Design in Wartime: Challenges in Modern Ukraine», Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic National University, 2025, 64 p. URL: <https://vlp.com.ua/node/21094>.
14. Moon B. L. Art-Based Group Therapy. Charles C Thomas Publisher. 2010. 157 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=3sQgCAAAQBAJ>.
15. van der Kolk B. A. The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma. New York: Viking, 2014. 464 p.
16. Zadeh R., Jogia, J. The Use of Art Therapy in Alleviating Mental Health Symptoms in Refugees: A Literature Review. *International Journal of Mental Health Promotion.* 2023. 25 (3). P. 309–326. DOI: 10.32604/ijmhp.2023.022491.

Information about the authors:

Babkina Oleksandra Ihorivna,

Master of Design at the Department of Visual Design and Art

Lviv Polytechnic National University

12, Stepan Bandera Str., 79000, Lviv, Ukraine

Babkina Maiya Ivanivna,

PhD of Education and Pedagogic sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages of the

Humanities and Social Sciences

Lviv Polytechnic National University,

12, Stepan Bandera Str., 79000, Lviv, Ukraine